

ЗЕМЕЛЬНЕ, АГРАРНЕ
ТА ЕКОЛОГІЧНЕ ПРАВО

УДК 349.41

Т. О. КОВАЛЕНКО

**ПРАВОВІ АСПЕКТИ МАРКУВАННЯ
ОРГАНІЧНОЇ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ
ПРОДУКЦІЇ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ
УКРАЇНИ ТА ЄС**

*Досліджено ефективність законодавчих приписів та виявлено юридичні дефекти нормативно-правового регулювання маркування органічної сільськогосподарської продукції в Україні; проведено порівняння національних вимог щодо маркування органічної сільгосппродукції із вимогами законодавства ЄС та обгрунтовано пропозиції, спрямовані на адаптацію аграрного законодавства України до *acquis communautaire* ЄС.*

Ключові слова: адаптація аграрного законодавства; маркування; органічне сільськогосподарське виробництво; органічна сільськогосподарська продукція; якість та безпечність сільськогосподарської продукції.

Коваленко Т.А. Правовые аспекты маркировки органической сельскохозяйственной продукции по законодательству Украины и ЕС

Исследована ефективність законодавельних предписаний и виявлено юридические дефекты нормативно-правового регулювання маркировки ор-

---

© КОВАЛЕНКО Тетяна Олександрівна – доктор юридичних наук, доцент, професор кафедри земельного та аграрного права юридичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ганической сельскохозяйственной продукции в Украине; проведено сравнение национальных требований по маркировке органической сельхозпродукции с требованиями законодательства ЕС и сформулированы предложения, направленные на адаптацию аграрного законодательства Украины к *acquis communautaire* ЕС.

Ключевые слова: адаптация аграрного законодательства; маркировка; органическое сельскохозяйственное производство; органическая сельскохозяйственная продукция; качество и безопасность сельскохозяйственной продукции.

Kovalenko Tetiana. Legal Aspects of Organic Agricultural Products' Labeling under the Legislation of Ukraine and the EU

*The paper analyzes the effectiveness of legislative regulations and reveals legal defects in the legal regulation of the labeling of organic agricultural products in Ukraine; a comparison of national requirements for the labeling of organic agricultural products with the requirements of EU legislation has been made; the proposals aimed at adapting of Ukrainian agricultural legislation to the *acquis communautaire* of the EU have been formulated.*

Keywords: adaptation of agrarian legislation; labeling; organic farming; organic agricultural products; quality and safety of agricultural products.

Відповідно до Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, ратифікованої Законом України від 16 вересня 2014 р., сторони співробітничать з метою сприяння розвитку сільського господарства та сільських територій, зокрема шляхом поступового зближення політик та законодавства (ст. 403). Зазначене співробітництво включає, окрім іншого, поширення застосування методів органічного виробництва (ст. 404). Згідно Додатку XXXVIII до Глави 17 «Сільське господарство та розвиток сільських територій» Угоди про асоціацію, Україна взяла на себе зобов'язання провести поступове наближення національного законодавства до законодавства ЄС щодо органічного фермерства, а саме: Регламенту Ради (ЄС) № 834/2007 від 28.06.2007 про орга-

нічне виробництво та маркування органічної продукції, який скасовує Регламент (ЄС) № 2092/91; Регламенту Комісії (ЄС) № 889/2008 від 5.09.2008, що визначає детальні правила імплементації Регламенту Ради (ЄС) № 834/2007 про органічне виробництво та маркування органічної продукції стосовно органічного виробництва, маркування і контролю; Регламенту Комісії (ЄС) № 1235/2008 від 8.12.2008, що визначає детальні правила імплементації Регламенту Ради (ЄС) № 834/2007 про умови імпорту органічних продуктів з третіх країн.

В Україні правові засади виробництва органічної сільськогосподарської продукції визначені Законом «Про виробництво та обіг органічної сільськогосподарської продукції та сировини» від 3 вересня 2013 р. та виданими на його розвиток підзаконними нормативно-правовими актами. Органічне сільськогосподарське виробництво визнається засобом інтеграції екологічної політики у Основних засадах (стратегії) державної екологічної політики України на період до 2020 року, затверджених Законом України від 21 грудня 2010 р., згідно яких передбачається збільшення до 2020 р. частки земель, що використовуються в органічному сільському господарстві, до 7 відсотків.

В аграрно-правовій науці проблеми правового забезпечення органічного сільськогосподарського виробництва досліджують Н. А. Берлач, С. І. Бугера, І. М. Дмитренко, В. М. Єрмоленко, С. Ф. Домбровський, П. Ф. Кулинич, В. О. Мельник, О. Ф. Мельничук, М. О. Мельничук, Д. С. Піддубна, В. Ю. Уркевич та інші вчені. Водночас правові аспекти маркування органічної сільськогосподарської продукції розглядаються лише у кількох публікаціях Т. В. Маланчук¹, що зумовлює актуальність проведення комплексного наукового дослідження сучасного стану законодавчого забезпечення маркування органічної сільськогосподарської продукції в Україні.

Згідно приписів українського законодавства виробництво органічної продукції (сировини) є виробничою діяльністю фізичних або юридичних осіб (у тому числі з вирощування та переробки), де під

час такого виробництва виключається застосування хімічних добрив, пестицидів, генетично модифікованих організмів (ГМО), консервантів тощо, та на всіх етапах виробництва (вирощування, переробки) застосовуються методи, принципи та правила, визначені зазначеним Законом для отримання натуральної (екологічно чистої) продукції, а також збереження та відновлення природних ресурсів. Ідентифікацію сільськогосподарської продукції як органічної забезпечує її маркування – слова, описи, знаки для товарів і послуг, назва торгової марки, зображення чи символи, що стосуються харчових продуктів і розміщені на будь-якій упаковці, етикетці (стікері), споживчій тарі, контретикетці, кольєретці, ярлику, пробці, листку-вкладиші, документі, повідомленні, інших елементах упаковки, що супроводжують чи належать до таких харчових продуктів. У законодавстві ЄС поняття маркування визначено Постановою Ради (ЄС) № 834/2007 від 28 червня 2007 р. як будь-які терміни, слова, специфічні деталі, товарні знаки, фірмові назви, графічні зображення або символи на будь-якій упаковці, документі, повідомленні, етикетці, дошці, кільці чи хомуті, які супроводжують продукцію або посилаються на неї. Як бачимо, законодавство України та ЄС виходять із подібних позицій, формулюючи поняття терміну «маркування».

Аналіз нормативних приписів дозволяє сформулювати ряд особливостей правового регулювання маркування органічної сільськогосподарської продукції в Україні та провести порівняння із відповідними приписами законодавства ЄС. Насамперед необхідно зазначити, що в Україні маркування органічної продукції (сировини) є обов'язковим. На початок 2017 р. в Україні органічну сертифікацію пройшли близько 200 фермерських господарств і біля 40 компаній – виробників харчових продуктів². У країнах ЄС згідно Постанови Ради (ЄС) № 834/2007 від 28 червня 2007 р. маркування є обов'язковим для усієї органічної фасованої харчової продукції, виробленої у межах Співдружності. В інших випадках можливе використання логотипу ЄС на добровільній основі для нефасованої органічної продукції, виробленої у межах Співдружності, та для будь-якої органічної продукції, імпортованої з третіх країн. Таким чином,

обов'язкове маркування згідно законодавства ЄС поширюється лише на органічну фасовану харчову продукцію, проте в Україні використання державного логотипа та маркування органічної продукції (сировини) є обов'язковими для позначення усіх органічних продуктів.

Процедура маркування врегульована ст. 29 Закону України «Про виробництво та обіг органічної сільськогосподарської продукції та сировини», а також наказом Міністерства аграрної політики та продовольства України «Про затвердження державного логотипу для органічної продукції (сировини)» № 495 від 25 грудня 2015 р. У 2014 р. Міністерство аграрної політики та продовольства України розробило та оприлюднило проект Порядку та вимог до маркування органічної продукції, який повинен був визначити вимоги щодо маркування органічної продукції, що виробляється, імпортується та вводиться в обіг в Україні³. Проте зазначений проект так і не було затверджено Урядом України. Проведений аналіз зазначеного проекту Порядку дає підстави констатувати такий юридичний дефект як дублювання законодавчих приписів, оскільки більшість його пунктів відтворюють відповідні норми Закону України «Про виробництво та обіг органічної сільськогосподарської продукції та сировини».

Умовою маркування органічної сільськогосподарської продукції (сировини) державним логотипом в Україні є отримання виробником такої продукції сертифіката відповідності. Сертифікат видається у разі, якщо усі інгредієнти живої або непереробленої сільськогосподарської продукції є органічними та їх вироблено відповідно до встановлених вимог. Сертифікат видається також у разі, якщо перероблена сільськогосподарська продукція повністю була виготовлена відповідно до вимог Закону України «Про виробництво та обіг органічної сільськогосподарської продукції та сировини» та не менше 95 % її інгредієнтів є органічними, що цілому відповідає законодавству ЄС. Так, відповідно до Постанови Ради ЄС № 834/2007 та Комісії ЄС № 889/2008 маркувати як органічну можна лише продукцію, вироблену згідно з Правилами органічного виробництва, чи ім-

портовану, яка пройшла контроль. Таке маркування дозволено, якщо 95 % складників сільськогосподарського походження є органічно виробленими, і якщо продукти чи його складники не зазнали оброблення іншими методами із застосуванням недозволених речовин і не містять ГМО.

Наприкінці 2016 р. у Верховній Раді був зареєстрований законопроект № 5448 «Про основні засади та вимоги до органічного виробництва, обороту і маркування органічної продукції», яким зроблена спроба привести у відповідність до вимог ЄС приписи національного законодавства щодо маркування органічної продукції, зокрема передбачається, що продукт дозволяється маркувати як «органічний продукт», якщо він містить не менше ніж 95 % органічних інгредієнтів (за вагою). Під час маркування продукту, який містить менше ніж 95 % органічних інгредієнтів (за вагою), напис «органічний продукт» може використовуватися лише у переліку відповідних йому органічних інгредієнтів. У переліку інгредієнтів обов'язково зазначається відсоток складників, отриманих у результаті органічного виробництва, до загальної кількості складників. Дані приписи в цілому відповідають вимогам ЄС у сфері органічного виробництва, але встановлюють менш жорсткі вимоги порівняно із чинним законодавством, адже згідно ст. 24 Закону України «Про виробництво та обіг органічної сільськогосподарської продукції та сировини» сертифікат видається у разі, якщо *усі інгредієнти* живої або непереробленої сільськогосподарської продукції є органічними та їх вироблено відповідно до вимог, встановлених цим Законом. Лише щодо переробленої сільськогосподарської продукції допускається видача сертифіката за умови, якщо не менше 95 % її інгредієнтів є органічними. Постанова Ради (ЄС) № 834/2007 дозволяє країнам-учасницям застосовувати на своїй території більш суворі правила до органічної продукції рослинництва і тваринництва, якщо ці правила також стосуються продукції, виробленої не органічними методами.

Сертифікат, який надає орган з оцінки відповідності, є підставою для внесення до Реєстру відомостей про осіб, яким надано

право виробляти органічну продукцію (сировину). Відповідно до Порядку ведення Реєстру виробників органічної продукції (сировини), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 8 серпня 2016 р. № 505, ведення Реєстру покладено на Державну службу України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів. Проте на офіційному веб-сайті Держпродспоживслужби зазначений Реєстр відсутній, що суперечить ст. 13 Закону України «Про виробництво та обіг органічної сільськогосподарської продукції та сировини».

В Україні маркування здійснюється шляхом використання державного логотипу, технічний опис якого затверджено наказом Міністерства аграрної політики та продовольства України № 495 від 25 грудня 2015 р. Графічне зображення державного логотипу складається з двох кругів жовтого та блакитного кольорів, які перетинаються і знаходять один на інший. Спільна площина для обох кругів має зелений колір та утворює фігуру у вигляді листка рослини. Під графічним зображенням державного логотипу розміщується напис, який складається зі слів «ОРГАНІЧНИЙ ПРОДУКТ» або його еквівалента англійською мовою «ORGANIC PRODUCT».

На території ЄС на упаковці розфасованих органічних харчових продуктів проставляють логотип СЄ. Постановою Комісії ЄС (ЄС) №889/2008 від 5 вересня 2008 р. «Детальні правила щодо органічного виробництва, маркування і контролю для впровадження Постанови Ради (ЄС) № 834/2007 стосовно органічного виробництва і маркування органічних продуктів» було затверджено логотип органічної продукції ЄС, який являє собою зелений прямокутник, на якому зображені дванадцять зірок у формі листка (так званий «євролисток»).

Згідно українського законодавства продукція (сировина), сертифікована в державах – членах Європейського Союзу як органічна, розміщується на ринку України як органічна продукція (сировина) без жодної додаткової сертифікації. На противагу чинному законодавству, законопроектом № 5448 «Про основні засади та вимоги до органічного виробництва, обороту і маркування органічної продук-

ції» передбачено, що органічна продукція, імпортована з інших країн та вироблена відповідно до законодавства країн походження, *що підтверджено відповідним сертифікатом* країни походження, *не підлягає автоматичному маркуванню* державним логотипом для органічної продукції. Таким чином фактично скасовується автоматичне визнання органічною імпортованою із країн ЄС сертифікованою та маркованою логотипом ЄС органічної сільськогосподарської продукції.

Для назви органічної продукції у світі є три найбільш поширені терміни: «біо» – ним зазвичай користуються країни Європи (Швейцарія, Німеччина, Франція); «еко» – використовують Польща, Угорщина, Швеція; терміном «органічний» користуються в США, Великобританії, Японії. Постановою Ради (ЄС) № 834/2007 від 28 червня 2007 р. передбачено, що терміни, перелік яких міститься у Додатку, та слова і скорочення, що походять від цих термінів («біо», «еко» тощо), окремо чи в сполученні, можуть використовуватися на всій території Співдружності та на будь-якій мові Співдружності для маркування і рекламування продуктів, які задовольняють вимогам, сформульованим у цій Постанові або відповідно з нею. Такі ж вимоги висунуто до маркування харчових продуктів після перероблення, за умови, що вони містять не менше 95 % органічних складників. У списку складників слід зазначити, які з них є органічного походження. Водночас застосування зазначених вище термінів дозволяється до продукції, яка не є сільськогосподарською продукцією у формі харчових продуктів або кормів, а також якщо застосування не має жодного зв'язку з методом виробництва.

Українське законодавство також забороняє використання напису «органічний продукт» у власних назвах продуктів та торговельних марках при рекламуванні, а також використання позначення з написами «органічний», «біодинамічний», «біологічний», «екологічний», словами з префіксом «біо» тощо при маркуванні продукції, яка не відповідає вимогам Закону України «Про виробництво та обіг органічної сільськогосподарської продукції та сировини». Водночас

у законодавстві України залишається невирішеним питання про використання позначення «натуральний» у назвах продуктів харчування та його співвідношення із зазначеними вище термінами. В економічній та юридичній літературі звертається увага на необхідність розмежування термінів «органічний» та «натуральний»⁴.

Згідно зі ст. 58 Угоди про асоціацію, Україна взяла на себе зобов'язання намагатися звести до мінімуму свої вимоги щодо маркування або етикетування, крім необхідних для адаптації *acquis* ЄС в цій сфері, а також маркування і етикетування з метою захисту здоров'я, безпеки або довкілля або для інших важливих потреб державної політики. На підставі аналізу положень законодавства ЄС щодо маркування харчових продуктів і їх виробництва, в юридичній літературі обґрунтовується висновок, що ці положення прямо не регулюють маркування продуктів терміном «натуральний», а встановлюють лише загальні вимоги до якості і безпеки харчових продуктів і до їх маркування⁵. Необхідно також відзначити, що багато харчових продуктів в Європейському Союзі містять на упаковці вказівки «натуральний», головним чином молочні продукти, джеми, соки, пластівці тощо.

Законопроектом № 5448 «Про основні засади та вимоги до органічного виробництва, обороту і маркування органічної продукції» передбачається встановлення заборони маркування державним логотипом неорганічної продукції та продукції перехідного періоду, а також використовувати під час маркування такої продукції будь-які позначення та написи «органічний», «біодинамічний», «біологічний», «екологічний», «органік», «натуральний» та будь-які однокореневі похідні від цих слів з префіксами «біо-», «еко-» тощо будь-якими мовами. Таким чином, зазначений законопроект розширює перелік термінів, які заборонено використовувати для маркування неорганічної продукції, додаючи слово «натуральний». При цьому необхідно наголосити, що це не узгоджується із вимогами ЄС, адже у Постанові Ради (ЄС) № 834/2007 від 28 червня 2007 р. стосовно органічного виробництва і маркування органічних продуктів термін «натуральний» не згадується.

Законодавство ЄС передбачає необхідність встановлення спеціальних процедур маркування окремих видів органічної сільськогосподарської продукції. Так, Постановою Ради (ЄС) № 834/2007 від 28 червня 2007 р. передбачено, що слід запровадити особливі положення щодо маркування для отриманих в результаті переробки харчових продуктів, до складу яких входять інгредієнти сільськогосподарського походження, які неможливо отримати методами органічного виробництва, такі як, наприклад, продукти мисливства та рибальства. Крім того, з метою інформування споживачів, забезпечення прозорості на ринку та заохочення використання органічних інгредієнтів необхідно обумовити можливість посилання на органічне виробництво у списку складників. У розвиток даних приписів, у Постанові Комісії (ЄС) № 889/2008 від 5 вересня 2008 р. «Детальні правила щодо органічного виробництва, маркування і контролю для впровадження Постанови Ради (ЄС) №834/2007 стосовно органічного виробництва і маркування органічних продуктів» закріплена спеціальна Глава 2, яка встановлює специфічні вимоги щодо маркування кормів. Аналіз аграрного законодавства України показав, що подібні приписи у національному законодавстві відсутні.

Отже, в даний час в Україні існують правові приписи, закріплені в Законі України «Про виробництво та обіг органічної сільськогосподарської продукції та сировини» та підзаконних нормативно-правових актах, які встановлюють спеціальний порядок маркування органічної сільськогосподарської продукції, проте вони характеризуються декларативністю внаслідок відсутності організаційно-правових механізмів їх реалізації. Водночас законодавство України в частині маркування органічної сільськогосподарської продукції не в повній мірі узгоджується із вимогами ЄС, зокрема в частині обов'язковості такого маркування; частки органічного виробництва, що дає підстави для визнання продукції органічною; маркування сільськогосподарської продукції перехідного періоду тощо. Законопроект № 5448 «Про основні засади та вимоги до органічного виробництва, обороту і маркування органічної продукції», зареєстрований у Верховній Раді України 24 листопада 2016 р.,

також не в повній мірі відповідає вимогам ЄС в частині маркування органічної сільськогосподарської продукції та потребує істотного доопрацювання.

1. *Маланчук Т. В.* Проблеми маркування органічної сільськогосподарської продукції // Альманах права. Правовий світогляд: людина і право. Вип. 5. Київ: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2014. С. 479-483; *Маланчук Т. В.* Проблеми адміністративно-правового регулювання торгівлі продуктами з маркуванням еко-знаками // Правовий вісник Української академії банківської справи. 2012. № 2 (7). С. 29-33. 2. *Контроль* над застосуванням екологічного та органічного маркування буде посилено з боку органів державного нагляду (контролю) та громадськості. URL: <http://www.gpp.in.ua/novini/kontrol-nad-zastosuvannyam-ekologichnogo-ta-organichnogo-markuvannya-bude-posileno-z-boku-organiv-derzhavnogo-naglyadu-kontrolyu-ta-gromadskosti.html>. 3. *Офіційний сайт* Міністерства аграрної політики та продовольства України. URL: inagro.gov.ua/system/files/порядок%20на%20сайт.doc. 4. *Коваль М.* Использование терминов «натуральный» и «органический» на упаковках пищевых продуктов // Юрист&Закон. 2016. 28 квітня. 5. Там само.

Kovalenko Tetiana. Legal Aspects of Organic Agricultural Products' Labeling under the Legislation of Ukraine and the EU

Legislation on organic farming is one of the priority areas for the adaptation of national agricultural legislation to the EU requirements. In accordance with Association Agreement between the European Union and the European Atomic Energy Community and their member states, of the one part, and Ukraine, of the other part, ratified by the Law of Ukraine of September 16, 2014, the parties cooperate with the aim of promoting the development of agriculture and rural areas, in particular by gradual convergence of policies and legislation. The said cooperation includes, among other things, the extension of the use of organic production methods.

Organic agricultural production is recognized among means of integrating of environmental policy in accordance with the «Basic Principles (Strategies) of the State Environmental Policy of Ukraine for the Period up to 2020», approved by the Law of Ukraine of December 21, 2010. According to the Basic Principles, it is envisaged to increase the share of land, used in organic agriculture, up to 7 percent by year 2020.

In Ukraine there are legal requirements concerning organic farming in the Law of Ukraine «On Production and Circulation of Organic Agricultural Products and Raw Materials» of September 3, 2013 and in number of regulations. They establish special procedure for organic agricultural production, but at the same time, some legal requirements have declarative character as a result of the lack of organizational and legal mechanisms for their implementation.

The legislation of Ukraine regarding the labeling of organic agricultural products is not fully in line with the EU requirements, in particular as regards the mandatory labeling of such products; the proportion of organic production, which gives grounds for the recognition of organic products; labeling of agricultural products of transitional period, etc. Thus, mandatory labeling according to the EU legislation extends only to organic packaged food products. In Ukraine the use of the state logo and the labeling of organic products (raw materials) are obligatory for the indication of all organic products.

In accordance with the «Procedure for Maintaining the Register of Producers of Organic Products (Raw Materials)», approved by the Cabinet of Ministers of Ukraine from August 8, 2016, No. 505, the Register is entrusted to the State Service of Ukraine for Food Safety and Consumer Protection. However, there is no such Register on the official website of the mentioned State Service, which is contrary to Art. 13 of the Law of Ukraine «On Production and Circulation of Organic Agricultural Products and Raw Materials».

In Ukrainian legislation the problem of use of the designation «natural» in the names of food products remains unresolved. The requirements of the EU legislation on the labeling of foodstuffs and their production do not directly regulate the labeling of products with the term «natural», but establish only general requirements for the quality and safety of food products and their labeling.

The draft law No. 5448 «On Basic Principles and Requirements for Organic Production, Turnover and Marking of Organic Products», registered in the Verkhovna Rada of Ukraine on November 24, 2016, also does not fully comply with the EU requirements for the labeling of organic agricultural products and must be substantially improved.

Keywords: adaptation of agrarian legislation; labeling; organic farming; organic agricultural products; quality and safety of agricultural products.